

AFAZJA

Afazja, to zaburzenie polegające na niemożności rozumienia mowy, albo na niemożności wyrażania słowami myśli, pomimo prawidłowego aparatu wykonawczego. Afazji często towarzyszą problemy z czytaniem i pisaniem, ponieważ są to umiejętności związane z mową.

Generalnie można wyróżnić dwa zasadnicze rodzaje afazji:

- afazję ruchową (motoryczną);
- afazję czuciową (sensoryczną).

Można spotkać się z wieloma innymi sposobami kategoryzacji afazji jak np. podział wg T. H. Weisenburga, K. E. McBride;

- afazja ruchowa - przewaga zaburzeń mówienia;
- afazja czuciowa - przewaga zaburzeń rozumienia;
- afazja mieszana - ruchowo-czuciowa;
- afazja nominalna - przewaga problemów z nazywaniem i odnajdywaniem słów;
- afazja totalna - całkowita niezdolność mówienia i rozumienia.

Wydaje się jednak, że dla pragmatyki pracy nauczyciela nie ma to kluczowego znaczenia.

Afazja ruchowa (ten typ afazji upoważnia do uzyskania przez ucznia orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego)

Zasadniczym zaburzeniem jest tu **nie wykształcenie lub zanik mowy spontanicznej, przy z reguły dobrym jej rozumieniu**. Mówiąc najprościej nie ma umiejętności zużytkowania obwodowych narządów mowy do tworzenia słów. Dziecko z afazją ruchową mówi mało i powoli, a w ciężkich postaciach mowa ogranicza się u niego do powtarzania z różną modulacją (monofazja) jednego lub kilku słów. W postaciach lżejszych zasób wypowiedzianych słów jest większy, ale składanie z nich zdań odbywa się z dużym wysiłkiem. Dziecko popełnia podczas mówienia liczne błędy, a ponieważ zdaje sobie z nich sprawę, często bywa w związku z tym zakłopotane i usiłuje je poprawiać.

Symptomy trudności:

- ubogie słownictwo;
- szybkie zapominanie wypowiedzianych słów i zdań;
- trudności z powtarzaniem usłyszanych słów i zdań;
- trudności w nazywaniu przedmiotów - stosowanie opisu funkcjonalnego lub nazw zastępczych;

- zamiany sąsiednich głosek, opuszczanie dodawanie i przestawianie ich (parafazje głoskowe);
- wtrącanie błędnych słów (parafazje słowne);
- tworzenie niewłaściwych form gramatycznych (agramatyzmy);
- błędy składniowe;
- dzielenie słów na sylaby;
- ciche przygotowywanie się do wypowiedzi;
- wypowiedzi nadmiernie krótkie;
- uproszczanie budowy zdań przez np. opuszczanie przyimków i niezmiennianie końcówek rzeczowników (styl depeuszowy albo styl telegraficzny);
- zaburzenia "melodii" mowy (monotonne wypowiedzi, sylabizowanie, nieprawidłowy akcent w słowie lub niewłaściwa intonacja zdania);
- poprawianie swoich wypowiedzi;
- problemy z wyliczaniem we właściwej kolejności np. dni tygodni, miesięcy, liczb.

Zaburzeniom mowy mogą towarzyszyć:

- ogólna niesprawność motoryczna;
- współwystępowanie zaburzeń koordynacji ruchowej oraz orientacji wzrokowo - przestrzennej;
- problemy w kontaktach z rówieśnikami;
- zaburzenia emocjonalne;
- zaburzenia zachowania;
- nadpobudliwość ruchowa;
- brak koncentracji uwagi.

Wskazówki do pracy z uczniem:

- jak najwcześniejsze wprowadzanie czytania - jeśli występują trudności metodą sylabową, wówczas zalecane jest czytanie globalne;
- podczas zaznajamiania z obrazem graficznym liter, można wykorzystywać dodatkowo polski alfabet palcowy (daktylografia);
- umożliwianie wielozmysłowego poznawania treści słów, łączenie słów/nazw z konkretnymi zabawkami, przedmiotami lub obrazkami;
- zezwalanie na jak najczęstsze wyrażanie się;
- motywowanie (nie zmuszanie) do wyrażania się;
- stwarzanie spokojnej atmosfery w trakcie wypowiedzi ustnych;
- nie pospieszanie - wydłużanie czasu odpowiedzi ustnej;
- uwzględnianie problemów z wymową i artykulacją w czasie wypowiedzi;
- akceptowanie gestów, min, których dziecko używa w celach komunikacyjnych;
- umożliwianie uzupełniania wypowiedzi ustnej zapisem;
- nie wymaganie odpowiadania pełnym zdaniem;

- wspieranie podczas redagowania wypowiedzi ustnych (np. podpowiadanie brakujących słów);
- aranżowanie udziału dziecka w dyskusjach grupowych;
- podpieranie wiadomości podawane słuchowo danymi wzrokowymi;
- formułowanie krótkich instrukcji, w postaci konkretnych pytań lub poleceń. Powtarzanie ich w razie potrzeby;
- pomaganie w odczytywaniu podczas lekcji poleceń i instrukcji;
- w procesie nauczania języka obcego stosowanie metod indywidualnych. Ograniczanie podawanych form językowych (różnica między brzmieniem słowa, a jego zapisem). Ograniczanie ilość materiału (mniej słownictwa). Całkowite dostosowanie form klasówek i sprawdzianów do możliwości ucznia oraz stosowanie indywidualnych kryteriów oceny
- ustawiczne utrwalanie i wielokrotne wykorzystywanie - poprzez stwarzanie odpowiednich sytuacji komunikacyjnych - zdobytych przez dziecko umiejętności werbalnych;
- zauważanie i nagradzanie wszelkich form aktywności słownej lub bezsłownej zmierzającej do nawiązania przez dziecko kontaktu z otoczeniem.

Afazja czuciowa

Zasadniczym zaburzeniem jest tu **trudność w rozumieniu mowy**. W postaciach lżejszych dziecko rozumie sens przekazu dopiero po kilkakrotnym powtórzeniu. W postaciach cięższych chwytta sens niektórych słów, ale nie rozumie znaczenia całego zdania. Może też występować całkowity brak rozumienia przekazu, jakby dziecko słuchało nie swojego ojczystego języka, lecz zupełnie mu nieznanego. Przy tym typie afazji dziecko - w odróżnieniu od dziecka z afazją ruchową - na ogół nie zdaje sobie sprawy z błędów, które popełnia podczas mówienia.

Symptomy trudności:

- gadatliwość - mowa niepoprawna, ale płynna i obfita - często trudna do opanowania (logorea);
- zamiany sąsiednich głosek, opuszczanie, dodawanie i przestawianie ich (parafazje głoskowe);
- wtrącanie błędnych słów (parafazje słowne);
- tworzenie niewłaściwych form gramatyczna (agramatyzmy);
- bezsensowne odpowiedzi na pytania - mechanicznie powtarzane;
- łączenie zgłosek w dziwaczne, pozbawione sensu neologizmy;
- niezrozumiała mowa robiąca wrażenie obcego języka (tzw. afazja żargonowa);
- trudności w zakresie powtarzania oraz pisma pod dyktando, przy zachowaniu pisma samodzielnego.

Objawy wtórne:

- zaburzenia analizy i syntezy słuchowej;

- zaburzenia zachowania;
- zaburzenia emocjonalne - lęki, nadwrażliwość i nadmierna nieśmiałość;
- nadpobudliwość ruchowa;
- zaburzenia uwagi;

Wskazówki do pracy z uczniem:

- podczas mówienia do klasy, utrzymywanie z dzieckiem kontaktu wzrokowego;
- wydawanie prostych poleceń, pozostawianie dziecku czasu na przetworzenie usłyszanego komunikatu;
- upewnianie się, czy dziecko zrozumiało polecenie, w razie konieczności powtarzanie go;
- zadawanie jasno sformułowanych pytań, wymagających jednoznacznej odpowiedzi;
- przygotowywanie dla dziecka notatek, które są konkretne i napisane prostym językiem lub ksero z zaznaczonymi najważniejszymi treściami;
- stosowanie podczas lekcji materiałów poglądowych - nowe wiadomości podawane tylko w formie werbalnej mogą być dla dziecka niezrozumiałe.

BIBLIOGRAFIA

Antoszkiewicz E., (2016), Tworzenie warunków edukacyjnych dla ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, Warszawa

1. Attwood T., (2013), Zespół Aspergera. Kompletny przewodnik, Gdańsk
2. Attwood T., (2006), Zespół Aspergera, Poznań
3. Bogdanowicz M., Adryjanek A., (2004), Uczeń z dysleksją w szkole. Poradnik nie tylko dla polonistów, Gdynia
4. Bogdanowicz M., Czabaj R., (2008), Modelowy system profilaktyki i pomocy psychologiczno-pedagogicznej ucznia z dysleksją, Gdańsk
5. Borkowska M., (2005), Niepełnosprawność ruchowa u dzieci. W: Uczeń z niepełnosprawnością ruchową w szkole ogólnodostępnej. Loska, M., Myślińska, D. (red), Warszawa
6. Brejnak W., (2003), Dysleksja, Warszawa
7. Cybulska R., Dryjańska J., Gotlin K., Kłoda M., Pomorska K., Pyzikiewicz A., (2016), Uczeń z zespołem Aspergera w szkole ogólnodostępnej, Warszawa
8. Dembo M., H., (1997), Stosowana psychologia wychowawcza, Warszawa
9. Dyrda K., Rosińska J., (2016), Mam zespół Aspergera. Podręcznik dla uczniów i nauczyciel, Warszawa
10. Elliott J., Place M., (2000), Dzieci i młodzież w kłopotach, Warszawa
11. Grodzka M., (2000), Dziecko autystyczne. Dziennik terapeuty, Warszawa

12. Grygier U., Sikorska I., (2008), *Mój uczeń pracuje inaczej. Wskazówki metodyczne*, Kraków
13. Herzyk A., (1992), *Afazja i mutyzm dziecięcy*, Lublin
14. Jagielska. G., (2010), *Dziecko z autyzmem i zespołem Aspergera w szkole i przedszkolu*, Warszawa
15. Kordyl Z., (1968), *Psychologiczne problemy afazji dziecięcej*, Warszawa
16. Lipkowski O., (1981), *Pedagogika specjalna. Zarys*, (Warszawa)
17. Loska M., Myślińska D., (2005), *Uczeń z niepełnosprawnością ruchową w szkole ogólnodostępnej*, Warszawa
18. Maruszewski M., (1966), *Afazja. Zagadnienia teorii i terapii*, Warszawa
19. Sawa B., (1990), *Dzieci z zaburzeniami mowy*, Warszawa
20. Święcicka J., (2010), *Uczeń z zespołem Aspergera. Praktyczne wskazówki dla nauczyciela*, Kraków
21. Szumska J., (1982), *Zaburzenia mowy u dzieci*, Warszawa
22. Tanajewska A., Naprawa R., Stawska J., (2014), *Praca z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Warszawa
23. Wyczesany J., (2012), *Wybrane aspekty diagnozy i terapii osób z niepełnosprawnością intelektualną*. W: *Niepełnosprawność intelektualna*. Bobińska K., Pietras T., Gałęcki P. (red), Wrocław